

Dómsmálaráðuneytið
Borgartúni 26
105 Reykjavík

Reykjavík, 30. nóvember 2023
Tilvísun: M202311-0660

Efni: Drög að frumvarpi til laga um breytingu á lögum um útlendinga, nr. 80/106 (alþjóðleg vernd) - Umsögn Alþýðusambands Íslands (ASÍ)

Dómsmálaráðherra hefur lagt til framangreind drög er varða ýmsar breytingar á reglum um alþjóðlega vernd. Breytingarnar sem lagðar eru til eru umfangsmiklar og varða meðal annars verulegar skerðingar á gjaldfrjálsum, löglærðum talsmanni, breytingar á kærunefnd útlendingamála, skerðingu á heimildarákvæðum er varða dvalarleyfi í tilgreindum tilfellum til bráðabirgða ásamt öðrum nefndum breytingum í drögum.

Í athugasemdum með frumvarpi þessu segir að ráðist sé í breytingarnar til þess að auka skilvirkni innan kerfisins og að þau sem sannarlega þurfi á aðstoð að halda, fái hana hratt og örugglega. Breytingin sé gerð undir merkjum mannúðar, án þess að þær eigi að hafa áhrif á gæði meðferðar mála. ASÍ hefur alla tíð barist fyrir því að kerfi íslenskra stjórnvalda starfi eftir sanngjörnum og mannúðlegum reglum sem taki sérstaklega mið af þeim sem höllustum fæti standa. Það hryggir því að sjá þær breytingar sem hér eru lagðar til. Vel má vera að í einhverjum breytingum felist tíma- og kostnaðarsparnaður stjórnvalda, en ekki er að sjá annað en að slíkt sé gert á kostnað mannúðar og vandaðra vinnubragða í málum þess hóps sem höllustum fæti stendur hér á landi, fólk sem sækir hér um alþjóðlega vernd.

ASÍ gerir eftirfarandi athugasemdir við stakar greinar frumvarpsins:

1. gr. frumvarps um breytingu á skipan kærunefndar útlendingamála: Mikilvægt er að áfram sé kærunefnd útlendingamála skipuð af bæði stjórnvöldum og mannréttindasamtökum. Þannig er tryggt að besta þekkingin á málaflokknum nýtist og að ólík sjónarmið komi saman, sem þarf að vera til að mál teljist fá réttláta meðferð. Finna má sambærilegt fyrirkomulag við skipan í nefndir og í sæti dómara víðs vegar í íslenskum lögum sem síður en svo hefur valdið vandræðum. Sá kerfislægi vandi innan kærunefndar sem lýst er í athugasemdum er varð að frumvarpi er mannanna verk og má vel leysa með öðrum hætti en að koma í veg fyrir aðkomu mannréttindasamtaka og þar með auka hættuna á síður vandaðri og mannúðlegri málsmeðferð. Viðamikil fagleg reynsla er til staðar í íslensku samfélagi sem ótækt er að kasta á dyr.

5. gr. frumvarps er varðar niðurfellingu réttarins til aðstoðar talsmanns á lægra stjórnsýslustigi. ASÍ leggst alfarið gegn því að fólk sem hingað sækir alþjóðlega vernd fái ekki sér til handa talsmann á lægra stjórnsýslustigi. Það er vel þekkt að skort getur á lögmæti ákvarðana á lægri stjórnsýsla. Þá er um að ræða gríðarlega viðkvæman hóp fólks sem er komið til nýs lands, eftir áföll eða flótta frá slæmum aðstæðum. Umsækjendaferlið um vernd er síður en svo einfalt fyrir umsækjendur. Mikilvægt er að talsmenn fái komist fljótt að til að tryggja að farið sé að lögum og reglum hvívetna,

en ekki síður til þess að aðstoða fólk við að koma að þeim mikilvægu atriðum sem skipt geta máli, afla gagna sem þörf er á og hvað annað sem upp getur komið strax við upphaf máls, svo og áfram. Það að skipa fólki fyrst talsmann á kærustigi getur leitt til þess að fleiri mál rati til kærunefndar, þar sem talsmaður þarf þá eftir að ákvörðun hefur verið tekin og meginþorri gagnaöflunar farið fram, að stíga inn í, kynna sér og vinna úr máli og leiðrétt. Slíkt er oft vandkvæðum bundið og ekkert annað en tvíverknaður sem ekki er hægt að sjá að leiði af sér hagkvæmni, vandaða eða sneggri meðferð mála. ASÍ hefur langa og mikla reynslu af því að veit aðstoð til fólks í viðkvæmri stöðu og þekkir hversu mikilvægt er að sá hópur fái notið aðstoðar eins fljótt og unnt er. Vönduð vinnubrögð á fyrri stigum með aðkomu talsmanna til einna viðkvæmasta hóps landsins er réttarbót fyrir alla aðila.

8. og 9. gr. frumvarps er varðar niðurfellingu réttar til tímabundins dvalarleyfi í sértilgreindum atvikum, þ.e. ef ferill stjórnsýslu nær yfir ákveðin tímamörk, meðan umsóknarferli er enn í gangi eftir ákvörðun Útlendingastofnunar en að undangenginni niðurstöðu kærunefndar, eða eftir að endanleg ákvörðun hefur verið tekin um synjun en brottflutningur liggur ekki fyrir. Fólk sem hér sækir um vernd er eins og áður segir í sérstaklega viðkvæmri stöðu. Þau sem hafa stöðu hælisleitanda eru upp á ríkið komið er varðar húsnæði og uppihald. Biðtíminn sem því fylgir að sækja um vernd er oft á tíðum langur og erfiður. Fólk á flótta vill eins og annað fólk vinna fyrir sér og sínum og hafa tilgang frá degi til dags. ASÍ hefur um nokkurt skeið séð og þurft að bregðast við sífellt fleiri málum þar sem fólk sem ekki hefur formlegt leyfi til atvinnu er hagnýtt á íslenskum vinnumarkaði. Háar girðingar gagnvart atvinnuþátttöku gegnir eingöngu þeim tilgangi að ýta fólki út á jaðar vinnumarkaðarins þar sem það er sérstaklega berskjaldað fyrir hagnýtingu og mansali. Því miður er nóg til af óprúttum atvinnurekendum sem nýta neyð fólks og beita til þess þvingunum og/eða hótunum til þess eins að geta nýtt sér aðstæður fólks til eigin hagnaðar. Í sumum tilfellum er um að ræða hreint og beint mansal. ASÍ hvetur ráðuneytið til þess að endurskoða ákvörðun sína um að fella niður mögulegan rétt til dvalarleyfis á undanþágu með rétt til atvinnu. Þróunin ætti þvert á móti að vera sú að greiða fólki aðgengi að störfum hérlandis á meðan það dvelur hér. Slíkt er til hagsbóta fyrir bæði samfélag og fólks sem hingað sækir vernd.

Að öðru leyti tekur ASÍ heilshugar undir þær athugasemdir er fram koma í umsögn Rauða kross Íslands. Umsögn sú er byggð á áralangri sérfræðikunnáttu í málaflokknum þar sem fram koma athugasemdir um rangfærslur í greinargerð er fylgir drögum að frumvarpi því sem hér er til skoðunar svo og þeim hættum sem það muni leiða af sér, ef að lögum verða.

ASÍ er tilbúið til frekara samtals og samstarfs, sé þess óskað.

Virðingarfyllst,
F.h. Alþýðusambands Íslands

Karen Ósk N. Björnsdóttir, lögfr.